

Списание ЕПОХИ
Издание на Историческия факултет на
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
Journal EPOCHI [EPOCHS]
Edition of the Department of History of
“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo

Том / Volume XXXIII (2025).
Книжка / Issue 1

DOI: 10.54664/GCJE5873

Йордан ЙОРДАНОВ* / Yordan YORDANOV

НЕПУБЛИКУВАНИ ДОКУМЕНТИ ОТ БРИТАНСКИТЕ АРХИВИ

Отзив на: Любомир Кръстев. *Войната на Палмерстън. Великобритания, Кримската война и балансът на силите*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2022, 278 с. ISBN 978-954-07-5619-6

UNPUBLISHED DOCUMENTS FROM THE BRITISH ARCHIVES

A Review of: Lubomir Krastev. *Palmerston's War. Britain, the Crimean War and the balance of power*. Sofia: Sofia University Press, 2022, 278 pp. ISBN 978-954-07-5619-6

Кримската война от 1853 до 1856 година е комплексен военен сблъсък между Запада и Русия („Изтока“). Той е своеобразен вододел, тъй като няма аналог по мащаби в Европа във времевата рамка между Виенския конгрес и Първата световна война. Конфликтът de facto изцяло променя статуквото и размества функциониращите, до избухването на войната, международни отношения.

Кримската война се радва на завидна популярност сред чуждоезичната историография. За нея е писано доста: [Anderson, M. S. 1966], [Gillin, E. J. 2022], [Rich, N. 1985], [Lambert, A. 2016], [Блек, Дж. 2010], [Кисинджър, Х. 2014], [Зайончкоовский, А. М. 1908], [Пашченко, Е. 2022]. Тя се споменава и сред множество български автори [Гаврилов, Б. 2016], [Генов, Р. 1996], [Спиридонов, В. 2015], [Йорданов, Й. 2020]. От гледна точка на българската историография на преден план с особени приноси изпъкват проф. Борислав Гаврилов, проф. Андрей Пантев [Пантев, А. 2010], проф. Радослав Мишев [Мишев, Р. 2010], проф. Христо Глушков [Глушков, Х. 2010]. От посочените по-горе автори е видно, че не липсват и нови изследвания свързани с войната.

На пръв поглед изглежда, че темата за Кримската война е почти напълно изчерпана и, че едва ли отново ще е обект на българската историография. Това обаче не е така, защото се появява една нова и по своему особено приносна монография. Тя осветлява ключовото място, което заема войната в британското обществено мнение и политическа мисъл през XIX век.

Любомир Кръстев избира специфичен подход към изследването на Кримската война. Той я представя анализирайки личността и дейността на лорд Палмерстън, откроявайки ролята му в конфликта, а именно като способен и решителен водач, който изпъква на преден план, когато

* Йордан Йорданов – доктор, главен асистент, катедра „Нова и най-нова история“, Исторически факултет на Великотърновски университет "Св. св. Кирил и Методий"; България; @ j.jordanov@ts.uni-vt.bg

обстоятелствата изискват решителни действия. Монографията не само стъпва на познатото до момента, но допълва историческата картина с нови 47 напълно непознати и непубликувани до този момент документи. Този фундамент е съставен от изключително богат и разнообразен изворов материал. Особено ценни са документите от редица британски архиви: Кралският архив (RA), Градският архив в Лондон (LMA), Британският национален архив (BNA), Архив на Националния армейски музей в Челси (NAM) и др. Сред най-интересните източници са дневниците на кралица Виктория и ръкописите от Британската национална библиотека (BNL). Приведени са в обръщение множество писма, спомени, 14 парламентарни дебати (чрез запазените стенограми на британския парламент), 29 на брой вестници и списания (Bell's Weekly Messenger, Evening Mail, Sun и др.) и други сведения от периода на конфликта. Всичко това формира един завършен образ на Кримската война през призмата на британското обществено мнение. От всичко казано до тук е ясно, че става дума за книгата на доцент Любомир Кръстев „Войната на Палмерстън. Великобритания, Кримската война и балансът на силите“, издадена от Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Кой е Любомир Кръстев? Той е доктор по история, доцент и към днешна дата преподавател по Нова обща история в Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Темата за Кримската война не е случайна. Научните му интереси са свързани с история на Великобритания в Новото време, история на международните отношения през XIX в., дипломатия в модерната епоха и др. Доц. Кръстев защитава докторска дисертация на тема „Наполеон Бонапарт в британското обществено мнение (1796–1815)“ през 2017 година, която също вижда бял свят като самостоятелно издадена монография [Кръстев, Л. 2023].

Актуалността на темата е безспорна. Нараства интереса именно към изследванията свързани с проучване на налагането на политика чрез моделиране на общественото мнение през масмедииите – интернет, телевизии и др. Те на свой ред са провокирани от заобикалящия ни от всички страни глобален информационен поток, доминиран все повече и повече от изкуствения интелект, което води до реалната опасност от абсорбиране на непроверена или дори манипулирана информация – т.нар. „Фейк Нюз“ и „Дийпфейк“. Това придава на монографията допълнителна значимост. В нашето съвремие продължава да е особено релевантен въпросът за изграждането на положителни или негативни образи за конкретни разпознаваеми личности. Както и през XIX в., така и днес използваните механизми са сходни, просто средствата за изпълнение са други, а именно чрез съвременните технологични средства – интернет, изкуствен интелект (Chat GPT) и прочие.

Без съмнение книгата на Любомир Кръстев озаглавена „Войната на Палмерстън.....“ е приносен научен труд и то по толкова важна тема като Кримската война, по която, както вече подчертахме, има възпроизведено огромно количество международна и българска историография. Не случайно споменахме по-горе, че различни аспекти от войната присъстват в трудовете на редица видни български изследователи. Причината е, че Любомир Кръстев подхожда отговорно към избраната тема, а това е видно от личния принос към осветляването на темата. Факт е, че чрез монографията той въвежда в обръщение нови неизползвани до този момент архивни единици. Именно чрез тях е обхванато в дълбочина общественото мнение във Великобритания спрямо Кримската война, анализирани са политически настроения и дебати, специално внимание е отделено на пресата. Стъпвайки на тази солидна изворова основа, авторът успешно откроява спецификите в контекста на конфликта като успява да разкрие в пълнота личната роля на Палмерстън. Изключително добро впечатление прави детайлността при представянето на информацията, която допълнително улеснява проследяването на причинно-следствената връзка около разгледаните събития.

За специалистите, фокусиращи научните си интереси към различни аспекти от историята на Британската империя, е ясно, че темата е почти „неизчерпаема“, а пълната реконструкция на изминалите събития невъзможна, доста често поради многоаспектната им същност. Това заключение е валидно и за британското участие в Кримската война. „Дългият XIX век“ и най-вече събитията около конфликта вървят ръка за ръка с взаимоотношенията между Великите сили.

От своя страна те предопределят и отзвук спрямо Източният въпрос, който точно 19 години по-късно ще ескалира в Източна криза, която на свой ред ще прекрои картата на Балканския полуостров, създавайки национални държави от руините на Османската империя. Книгата на Любомир Кръстев проследява Кримската война през британската призма в 8 глави. На базата на приведената информация авторът достига до заключителните глави: „Неизбежният Палмерстън“, „Цената на победата и падането на Севастопол“ и „Пролет на Quai d’Orsay“ (Мястото, на което Парижкият конгрес слага край на Кримската война). Със съдържанието на книгата, а и чрез другите научни публикации на Любомир Кръстев съществено се допълва британската история за българските читатели и то на едно, смея убедено да твърдя, високо изследователско ниво. Кръстев определено дава пример за правилен научен подход, който смятам, че ще се превърне във възходящ тренд по отношение на темите свързани с новата и най-новата история на Албиона.

Монографията на доц. д-р Любомир Кръстев засяга и подчертава важността на участието на вестниците и медиите при формирането на обществени нагласи спрямо конкурентните държави. Авторът посочва процесите, нагласите и отзвукът спрямо политическите взаимодействия. Прави сравнителен анализ на британското общество със сходните процеси в Европа. Монографията е ценна за българската историография, защото засегнатият период обхваща и политическите трансформации, които настъпват на Балканите и в Османската империя. Освен спецификата на британския социален и политически живот, книгата прави възможно вникването в ключовото място, което заема Британската империя както спрямо глобалните процеси, така и по отношение на Балканския полуостров и борбата за национална еманципация на балканските народи. Всичко посочено до тук създава съвсем логичното усещане, че темата е разгледана в дълбочина, а това прави авторовите анализи особено убедителни. Нека не забравяме, че историята не е застинала материя и тя подлежи на постоянно осъвременяване и обогатяване чрез привеждането на нови документи и източници на информация.

Изключително впечатление прави луксозното оформление на книгата, дело на Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София. Твърдата корица придава допълнителна солидност на съдържанието. Приложеният накрая подробен библиографски опис пък придава на монографията завършено академично лице, което е ключова характеристика на стойностните научни трудове.

В заключение идва логичната констатация, че книгата на доц. д-р Любомир Кръстев е блестяща. Тя е основен негов хабилизационен труд, който успешно защитава за заемане на академичната длъжност „доцент“. Доказателство за качествата на монографията са и отзивите на рецензентите от научното жури, които високо я оценяват. Сигурен съм, че книгата ще събуди интерес сред българските читатели. Заявявам това убедено и без колебание.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Блек, Дж. 2010 – Дж. Блек. Военното дело. София: Рива, 2010. [Dzh. Blek. Voennoto delo. Sofia: Riva, 2010].

Гаврилов, Б. 2016 – Б. Гаврилов. Война и мир. Кризи, конфликти и дипломация в Европа (1559–1918). София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2016. [B. Gavrilov. Voyna i mir. Krizi, konflikti i diplomatsia v Evropa (1559–1918). Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 2016].

Генов, Р. 1996 – Р. Генов. Гладстон. София: Отворено общество, София, 1996, [R. Genov. Gladston. Sofia: Otvoreno obshtestvo, 1996].

Зайончкоовский, А. М. 1908 – А. М. Зайончкоовский. Восточная война (1853–1856 гг.). Т.1. Сакт Петербург: 1908. [A. M. Zayonchkoovskiy. Vostochnaya voyna (1853–1856 gg.). T.1. Sakt Peterburg: 1908].

Йорданов, Й. 2020 – Йордан Йорданов. Източният въпрос в политиката на Великите сили през XIX – началото на XX в. (По данни на най-новата англоезична литература). Велико Търново: ИВИС,

2020, 56–74. [Yordan Yordanov. Iztochniyat vopros v politikata na Velikite sili prez XIX – nachaloto na XX v. (Po dannii na nau-novata angloezichna literatura). Veliko Tarnovo: IVIS, 2020, 56–74].

Кисинджър, Х. 2014 – Хенри Кисинджър. Дипломатията. София: Книгоиздателска къща Труд, 2014, 78–86. [Henri Kisindzhar. Diplomatsiyata. Sofia: Knigoizdatelska kashta Trud, 2014, 78–86].

Пантев, А., Глушков, Х. Мишев, Р. 2010 – Андрей Пантев, Христо Глушков, Радослав Мишев. История на Модерния свят. Велико Търново: АБАГАР, 2010, 431–437. [Andrey Pantev, Hristo Glushkov, Radoslav Mishev. Istoria na Moderniya svyat. Veliko Tarnovo: ABAGAR, 2010, 431–437].

Пашченко, Е. 2022 – Е. Пашченко (ред.). Крим. Исторически преглед. София, Велес, 2022. [E. Pashchenko (red.). Krim. Istoricheski pregled. Sofiya, Veles, 2022].

Спиридонов, В. 2015 – Валентин Спиридонов. Германия през XIX век: От съюз към империя. 2015, Велико Търново: Ай анд Би, 108–112. [Valentin Spiridonov. Germaniya prez XIX vek: Ot sayuz kam imperiya. 2015, Veliko Tarnovo: Ay and Bi, 108–112].

Anderson, M. S. 1966 – M. S. Anderson. The Eastern Question. New York: Macmillann, 1966,

Gillin, E. J. 2022 – E. J. Gillin. Entente Imperial. British and French Power in the Age of Empire. Stroud: Amberley, 2022.

Lambert, A. 2016 – A. Lambert. The Crimean War. British Grand Strategy against Russia (1853–56). New York: Routledge, 2016.

Rich, N. 1985 – N. Rich. Why the Crimean War? A Cautionary Tale London: University Press of New England, 1985.

Rich, N. 1992 – N. Rich. Great Power Diplomacy 1814–1914. New York: Mc Graw Hill, 1992, 103–121.